

BISERIC'A si SCÓL'A.

Fóia bisericesca, scolastica, literara si economica.

Iese odata in septemana: DUMINEC'A.

PRETIULU ABONAMENTULUI.

Pentru Austro-Ungari'a :

Pe una anu 5 fl.—cr., pe 1/2 anu 2 fl. 50 cr.

Pentru Romani'a si strainetate:

Pe una anu 14 fr., pe jumetate anu 7 franci.

PRETIULU INSERTIUNILORU:

Pentru publicatiunile de trei ori ce contienn

cam 150 cuvinte 3 fl.; pana la 200 cuvinte 4 fl.;

si mai sus 5 fl v. a.

Correspondentiele sè se adreseze Redactiunei

„BISERIC'A si SCÓL'A.“

Èr banii de prenumeratiune la

TIPOGRAFIA DIECESANA in ARAD.

Desvoltarea spiritului de lucru prin scólele nóstre confessionale.

Dela o buna educatiune se cere, cá in prim'a linia se desvólte, si alimenteze in elevi placerea si spiritulu de lucru.

Si scól'a confessionala va desvóltá placerea si spiritulu de lucru in prim'a linia prin invetiamentulu religiunei, purcediend dela principiulu enuniatu in vecinicile cuvinte ale Domnului: „Tatal mieu pana acum lucréza, si eu lucrezu.“

In universu vedem in fiecare momentu, lucrand in modu nentreruptu man'a cea atotputernica a lui Ddiu; èr in lumea morala, intre ómeni, vedem, ca lucrulu neobositu, lucrulu cu calculu si planu bine determinatu este conditiunea fundamentala pentru mersulu succesu al omului spre perfectiunea crestinésca.

Si omulu in etatea copilariei este predispus spre lucru prin faptulu, ca voiesce se cunósca, si se scie totu ce se petrece in jurulu seu, precum si prin faptulu, ca voiesce, se imiteze pre ómenii, cu cari vine in atingere.

Astfelu cá factoru si mijlocu de capetenia pentru desvoltarea si alimentarea spiritului de lucru in elevi ni-se infacisiéza in prim'a linia esemplulu cresctoriului, si respective esemplulu invetiatoriului.

Tienënd contu de acestu mijlocu grij'a invetiatoriului trebuie se fia indreptata intr'acolo, cá atât dënsulu, cât si elevii sei se fia in modu nentreruptu ocupati a-si insusi cunoscintiele si desteritátile trebuintóse pentru unu lucru cât mai spornicu in timpulu, când vor esi in viéti'a.

Si negresit astfelu s'a procesu si pana acum in scólele nóstre confessionale.

Trebue se fia inse undev'a o sminta, fia de metodu, fia in materi'a de invetiamentu, fia in imprejurárele, in cari traim, — ca astadi se aude din când in când plansori, ca generatiunea mai tēnera a poporului nostru nu este in tot locul cu destula sē-

guintia la lucru, si anume cu aceea sērguintia de fer, ce se cere dela noi cu deosebire astadi pentru o desvoltare si inaintare cât mai repede si mai succésa pre tóte terenele vietii.

Si adevurul este, ca astadi se aude aprópe in intréga Europ'a plansórea, ca lipsesc lucratorii buni si conscientiosi, si mai cu séma lucratorii, cari se fia cu deplina credintia si pietate catra stepanii, cari le dau de lucru.

Si daca esista acésta plansóre, precum si plansórea, ca lucratorii in mare parte sunt inficiati de idei socialiste si anarchiste, — pre noi ne machnesce si ne dóre, deorece ideile, si cele rele si cele bune, se latiescu intre ómeni si intre papóre adeseori cu iutiél'a fulgerului; si cu potintia este, cá de astfelu de idei gresite se se fia molipsit, si se-se molipsésca si crestini din poporul nostru, mai cu séma acei poporeni, cari traiesc prin orasie, seau in apropiarea orasielor.

Dupa ce inse in Europ'a a inceput a-se audi acésta plansóre mai cu séma de cand s'a schimbat caracterul confessional al scólelor, si s'au prefacut in scóle in cari biseric'a, nu mai are influinti'a, ce-i compete in educatiune, cá unei institutiui divine, — si dupa ce pre de alta parte poporul nostru astadi vine in contact mult mai mult, decât ori cand mai înainte cu diferite némuri de ómeni: astfelu scólele nóstre se gasesc astadi in faci'a unei'a din cele mai grele probleme in ceea ce privesce desvoltarea si alimentarea spiritului de lucru.

Omul fara religiune, omul condus de idei materialiste privesce de tiēnta a vietii: traiul bun, comoditatea si diferite placeri; si purcediend din acésta gresita ideia un astfelu de om lucréza, si se supune lucrului numai intru atât'a, incát pre alta cale si fara se lucreze si fara cascigul, carele este avisat a-lu realisá prin lucru, nu-si póte satisface tendentiei de traiu bunu si placeri. Omul condus si molipsit de astfelu de idei niei odata

nu este, si nu pôte fi un bun lucratoriu, deórece el lucréza tot ceea ce lucréza curat numai de sila.

Omulu cu religiune inse privesce lucru si activitatea s'a productiva din unu punctu de vedere mult mai inaltu. Elu nu lucréza intru atât'a si nu numai pentru cá se cascade, si se aiba, cu ce se-si acopere trebuintiele dilnice ale vietii; ci elu tiêntesce prin lucrulu manilor sale mai multu, decât acést'a. Elu lucréza, cá prin cascadegulu realizatu prin lucru se-si pardosésca, si oblésca siesi si a lor sei calea, pre carea se-si póta face cu sporu si succesu mersulu seu spre perfectiunea erezinésca.

Despre ómeni condusi de idei materialiste nu exista casu, cá se-se fia pusu pre sene, si respective cascadegulu lor in servitiulu umanitáti si pentru promovarea binelui comunu. Astfeliu de ómeni traiescu numai pentru momentu; ei nu se potu insufleti, nu se potu pune nici odata in servitiulu ideilor, cari tiêntescu la binele comunu, fia acel'a bisericescu, seu national, fia in genere de umanitate.

Si fiindca de astfeliu de ómeni condusi de astfeliu de idei se-ne ferésca Ddiu, — si fiindca pre de alta parte poporul nostru póte se fia espusu a veni in contactu cu astfeliu de ómeni: grij'a de capetenia a scólelor nóstre este neaparatu de lipsa, cá in desvoltarea si alimentarea spiritului de lucru, — se dea, si se imprimeze lucrului, caracterul seu religiosu.

Elevul se-si cascade in cas'a parintésca si in scóla convingerea, ca omul traiesce, cá se lucreze, se-se perfectioneze prin lucru, si se-si faurésca bú-nastarea vremelnicá si vecinicá.

Sunt multe motivele, cari impun scólelor nóstre acésta detorintia, si anume fara acestu caracteru religiosu al lucrului nu se póte nici inchipu o desvoltare normala si succésa nici a nóstra cá individi cu atât mai putiênt o desvoltare succésa a nóstra cá biserica si cá popor.

Si la noi, la romani este o necesitate urgenta de o desvoltare cât mai grabnicá prin un lucru intensiv atât pre terenul vietii si desvoltarii nóstre individuale, cât si pre terenul vietii nóstre publice-nationale. La noi sunt putiênti ómenii, cari se moscénésca dela parinti averi, din cari se póta se traiesca; ér averile publice, fundatiunile, menite a promová desvoltarea nóstra cá biserica si cá popor, sunt putiêntie in report cu multele nóstre trebuintie. Cu tóte acestea sêntim mare bucuria, când gandim la aceste averi, pentru ca ele tóte sunt rezultatul lucrului si alu spiritului de lucru si de crutiare al nostru si al parintilor nostri.

Si când gandim, cum au sporit de repede aceste averi in timpulu din urma la tóte cele trei eparchii din Metropoli'a nóstra: atunci trebue se-ne formám convingerea, ca desvoltandu-se spiritulu de lucru in poporu in mesura tot mai mare: poporul nostru va progresa, si va deveni tot mai capace de progresu pre tóte terenele vietii.

Pentru a inlesni poporului acest pregres sustiêntem noi scólele confessionale, si anume: cá prin religiune se cultivám in poporu spiritulu de lucru, ér prin acest'a o desvoltare normala si progressiva pre tóte terenele vietii.

Despre superstitiuni.

Discurs, tiênt de rectorul universitáti din Cernautiu Dr. Emilian Voicutichi cu prilegiul inaugurárii sale festive dela 4 Octomvrie a. c. n.

(Continuare si fine.)

Mai departe e obiceiul poporal in privinti'a observarii unor anumite locuri si dile, in care duhurile necurate se manifestéza si care consista dintr'aceea, ca in aceste dile omul se feresce a fi prins in cursa de catra duhul necurat.

Asemene duhuri periculóse sunt la Rusi „Rusalki“. Aceste sunt nisce fiintie mai ales góle, câteodata inse imbracate in camesi fara incingetóre si samana cu soiul nimfelor si al dinelor de apa care, cu tóte ca nu sunt tocmai rele, se arata dusimanóse omului, in special inse fetelor tinere si mai mult flacailor. Ca adeverate duhuri de primavara si materialisand primavar'a cu tóte placerile si primejdiile ei, scurt'a lor viétia tiene dela inceputul anotimpului frumos pana la sfirsitul aceluia, sau mai exact: Dela Sambata Rusaliilor, când se inaltia adâncimea apelor, pana la diu'a santului Ioan sau a lui Ivoan Kupalo, in care di dupa ce s'au desmerdat vre-o câteva septamani si dupa ce si-au facut mendrele in riuri, pe mare si pe uscat, se retrag dimpreuna cu regin'a lor in palatul lor de cristal, ce se afla ascuns in fundul apelor.

Ele reclama adese-ori câte o viétia de om, dar fortiele lor se restring numai la astfeliu de ómeni, pe cari sórtéa i-a destinat, ca se se inece sau cari pe nesciute s'au lasat sedusi de ele pentru a duce impreuna sub apa viétia conjugala fericita.

Superstiti'a poporala nu scie se spuna hotarit, decât exista russalki, daca erau ele dela inceput sau au venit mai tardiu si de unde au venit, si tot atât de putiênt sciu se spuna savantii ceva positiv in acésta privintia. Se afirma numai, ca sufletele copilelor, care s'au nascut mórte sau au murit inainte de a fi botezate sau si ale acelor fete mari, care s'au inecat la scalda fara a-si fi facut mai nainte obiceiutul semu al crucii, sunt destinate se devina russalki.

Se dice inse, ca in unele casuri ar succede a scuti pe cele dintâin numite fiintie nenorocite de acésta destinatiune, deórece — dupa cum se scie — sufletele copiilor de gen feminin, cari au murit nebotezati, inainte de indepartarea lor de lumea acésta, se avênta in aer si cer de trei ori botezul. Acésta li se póte apoi fórte usior acorda, strigand

dupa ele: „Botéza-se rób'a lui Dumnedieu in numele Tatalui, al Fiului si al Santului Duh, Amin!“ Dar de cele mai multe ori acésta ceremonie de absolvare nu se face, deóre-ce nu se aude glasul micului anger rusesc, care — in loc se fie dus spre destinatiunea lui cerésca — se preface in rusalki si inmultiesce din nou cu unul numerul Rusalkilor.¹⁾

Exista inse si duhuri rele, demoni, care, spre a-i putea alunga dintr'un loc, reclama deosebite jertfe de ómeni. De aceste din urma se tien si asianumitele jertfe de cladire, care odinióra erau obicinuite la multe popóre si exerciéza o influentia esentiala asupra lucrarilor lor.

Dupa o legenda romána, principele Neagoe a chemat in tiara in deceniul al doilea din vécul al 16-lea pe vestitul mesiter Manole din Constantino-pol, a carui veste in ce privesce arhitectur'a a patruns departe granitiile Romei orientale, spre a zidi o biserica grandiósa. Manole vine si, la ordinul principelui, voesce se faca in Argesiu, un maretiu cap de opera. Dar fortie demonice combat acésta nisuintia si nóptea darimau tot ceea-ce se lucra peste di. El era cu deseversire sdrobit de acésta lovitura. Deodata i se infatisiéza in vis un demon care, daca e ca cladirea monumentala se succéda, pretinde o jertfa de om, o jertfa in persóna celei dintaii femei, care in diu'a urmatóre s'ar apropia de locul eladirii si care are se fie zidita in cladire. Manole se sparie de acésta, dar ispit'a intru ajungerea glórii de artist il induplecá a fagadui demonului ceea-ce acesta cerea dela el. Si cea dintaii fiantia omenésca, care s'a apropiat de cladirea inceputa intr'o regiune romantica era — propria femee, pe care o iubia cu tóta vapai'a inimei si pe care cu tóte aceste o jertfi glórii sale.

Asemene legende gasim si in traditiunile Slavilor de Sud in deosebite variatiuni. Astfelu arata poporul in vechea cetate din Terany in Bosni'a un loc unde ar curge lapte din peptul tinerei Gokovic, care era dupa legenda zidita cá jertfa a eladirii. Aici vin Mohamedanele, carora le-a secat laptele in pept, sgarie putien var de pe parete si beau colbul mestecat cu lapte. Ele cred, ca atunci trebue se li-se întórca laptele.²⁾

Faptul ca iert'fa eladirilor era obicinuita într'un anumit timp aprópe la tóte popórele cunoscute din timpul vechiu si nou, nu se mai póte trage la in-

doéla. Unde inse existau vederi mai umane prelanga un nivel cultural mai inalt, in loc de o jertfa viúá se pune in cladire un obiect óre-care drept simbol al eladirii.

In sférsit mai avem se luam in privire si

III. Superstitiunea relativa la Dumnedieu si la cele dumnedieesci.

Acést'a superstitiune se nasce indata-ce lucrurile supranaturale ni le inchipuim naturalistic si sunem pe Dumnedieu drept o substantia obicinuitelor categorii ale spatiului, timpului si casualitatiilor, sau atribuim milostivirilor Lui efecte pe care, dupa invetiaturile Lui, nu le are si nu póte avé.

Astfelu duce si conceptiunea sensuala a tainelor la multe superstitiuni. Se crede ca ap'a botezului are un efect vindecatoriu la bóle de copii, precánd ap'a santita, in virtutea puterii sale magice si independent de sentimentul evlavios, se póte folosi drept un mijloc infalibil in contra tuturor neplacerilor in viétia omenésca.

Cu sánta Eucharistie inca se face abus prin superstitiune si vrajitorii pernicioése. Intrebuintiarea aceleia spre superstitiuni se ivesce deja in vremile mai de mult, si prin intreg evul mediu s'a facut cu ea o vrajitorie vatamatóre. Vinul cumineturii are mare putere de vindecare si e si o proba sigura in privinti'a dreptatii s'au a nevinovatiei.

Tóte obiectele sántite din biserica trec de unele ce au puterea vrajitoriei, si chiar biserica ca lacasiu sánt se tiene a fi inzestrata cu puterea vrajitoriei. O rugaciune, care se rostesce fie numai prin bort'a chei dela usi'a bisericei incuiate are o putere mai mare decât o rugaciune rostita afara de biserica; si o rugaciune de o anumita lungime érase posiede un pretiu mai mare ca ori-care alta rugaciune. Muschii ce cresc pe biserici au efect vindecatoriu si cu incingetórea unui caluger póte omul se bata pe dracul.

Bibliile nu se intrebuintiéza numai spre a spune de noroc, ci si spre vrajitorii. Asia in Germani'a se vorbesce, ca biblia contine adeca dóue carti de vrajitorie complete, care au fost scóse dintr'éns'a, anume a sies'a si a siéptea carte alui Moise, in care se cuprind vechile recete grecesci pentru cele mai grandióse vrajitorii. Si dupa cum superstiti'a localiséza bucuros asemene lucruri, se afirma mái departe, ca aceste dóue carti se afla in bibliotec'a din Tübingen, dar legate in lantiuri si profesorii sciu pré bine de ce anume tac despre ele³⁾.

O asemene superstitie se nasce si din conceptiunea sensuala, ce si-o fac ómenii despre Dumnedieu si despre sánti, care se imaginéza in mod anthropopatic cu calitati omenesci ale partialitatii, ale

¹⁾ Comp. „Illustrirte Frauenzeitung“, „Das Ende der Frühlingsnymfen“ XIX. Jahrgang, 11 Heft, Berlin, 1842, und „Die Ruthenen in der Bukowina“, partea a dóua, p. 26.

²⁾ Compar. Archimandritul Enaceanu, extras din jurnalul „Biserica ortodoxa romana“, Mesiterul Manole, Bucuresci, 1892 si „Internationale Kunstaustellungszeitung“, die Ziezaren als Baumeister und Architekten von Figuren der byzantinischen Meister, II. Jahrgang, nr. 4. Wien, 1889.

³⁾ Dr. Christian Palmer „Geistliches und Weltliches für gebildete christliche Leser,“ Thübingen, 1873, pag. 78.

patriotismului local, ale invidiei pentru glorie si veneratiune. Sciinti'a si religiunea ne vor vindeca si de o specie deosebita de superstitiune ce domnesce acum, anume de supertitiunea, ca natiunile isi vor pute promova existenti'a, bunastarea si linistea lor prin altceva decât prin dreptate si bunavointia reciproca si prin munc'a solidara si neobosita pentru progresul propriu si progresul comun. Si acesta, d-lor, ne este noua cu atât mai usior, cu cât in acésta privintia ne premerge in exemplul seu cel dintâiu austriac, care cuprinde in inim'a sa iubitoare tóte poporele carora le-a ramas totdeun'a acelasiu bun parinte si regent, care prin intielépt'a sa legislatiune, pelânga multe altele ne-a daruit inainte de asta cu 17 ani si cea mai inalta institutiune de cultura si sciintia, alma mater, care tocmai astadi in 4 Octomvrie, in diu'a de bucurie a poporelor din Austro-Ungari'a, i-si serbéza a 18 aniversare a fondarii ei. Ddiu se binecuvinteze, Dumnedieu se scutéscă pe sublimul ei fundator, pe Maiestatea S'a Imperatul! Maiestatea S'a apostolica Francisc Iosif I. „Se traésca!

Monografia comunei Chitichaz.

de Iosif Ioan Ardeleanu.

(Continuare.)

La o economie de câmp mai estinsa se recer si argati (servitori) lucrasi si diyasi. Aceia mai nainte cu 100 de ani erau dotati anualminte asia, dupa cum platile lor erau staverite pe la comitat. Cred, ca nu va fi fara interes, daca voiu face amintire la acest loc si despre acestea.

Un simbriesiu (birisiu) avea plata anuala de 20—40 fl.

Un servitor mai mic 10—12 fl.

Un vizitiu (cocisiu) câte 40 fl.

O servitóre p. e. o bucatarésa esperta pre langa economia casii câte 20—30 fl. la an.

Gulesiul dela fiecare cap de vita avea câte 2—3 grositie si câte o pâne.

Pacurariul avea câte 8 vici de grau, un'a parche de opinci; pe fiecare di un lapte, dela diece capete o pâne; dela 20 capete câte 1 font de clisa si 8 fl.

Porcariul avea la an, dupa tot porcul câte 2 grositie si trei parchi de opinci.

Cosasiul avea de di 10 grositie, fara mâncare.

Manunchesiul (adunatorul) avea fara mâncare la di câte 6 grositie.

Sapasiul câte 5—6 grositie de di.

Vierul (lucratorul de viie) capata la di câte un mariesiu.*)

Legatoriul avea de di 3 grositie.

Plivitoriul se solvia de di cu 2 grositie.

Culegatoriul inca capata de di câte 2 grositie.

Astadi p. e. un servitor mai mare (birisiu) capata plata anuala de 120 fl. 1 cubul de grau; 1 cubul de orz; un juger de pament de cucuruz; câte 40 chile de clisa; mai multe intertentii de vite, de galitie si paie de foc.

Platile diuasilor de astadi sunt cunoscute, ca pretotindenea.

La anul 1798 Maiu 7 comitatul a facut urmatórea limitatiune pentru viptuale:

1 font de carne de voca pana la 1 Iunie 3 $\frac{1}{2}$ cr.

1 font de carne de vitiel 4 cr.

1 font de carne de miel 3 cr.

1 font de carne de porc 5 cr.

1 font de untura 20 cr.

1 font de clisa 15 cr.

1 font de casiu 4 cr.

Un purcelasiu 25 cr.

Un curcan (pe la noi numit tutcan) 40—60 cr.

Parechia de galitie 20 cr.

Retiele 22 cr.

12 óue 5 cr.

O itie de unt 30 cr.

Smântâna 10 cr.

O itie de lapte 2 $\frac{1}{2}$ cr.

Lumina 14 cr.

Seu 8 cr.

Sapun 10 cr.

1 font de sare 4 cr.

La aceste s'au urcat mai apoi pretiurile intr'un mod inspaimentator; nu altcum si pretiurile paménturilor. Pâna când pe la anul 1800 un iuger de pamént se esarênda câte cu un bagatel de câti-va cruceri; 40—50 cr., astadi se esarindéza un juger, adeca 1100□ stângeni 15—20 fl. éra 11 iug. cat. de 1600□ à 300 fl. v. a.

VII.

Starea sanitaria a comunii.

Astadi întreg teritoriul comunii nóstre sta din câmpie si numai ici colea se ivese unele dâmburele (movile).

In trecut preste câmpi'a acésta vasta sierpuiau mai multe arterii (vêne) escate din ploi si din revarsarile apelor, precum si din apele curgetóre invecinate; acele apoi tot mereu s'au format in belti, noróie, rituri si mocirle.

Starea acésta neregulata se intielege, ca a avut o mare inriuire asupra salubritatii comunei. Frigurile intermitente (periodice); epilepsia si zgaiabile de cari patimeau $\frac{1}{3}$ perte a locuitorilor, erau tot atâtea rezultate de ale evaporarii beltiilor moch-nite si imputite.

Durere, caci acésta stare nu s'a indreptat pré mult nici chiar pâna in diu'a de astadi, si déca este ca se me esprim intr'un mod nefavoritor la vre un

*) Un mariesiu éra o moneta de 17 cr.

loc din acesta scriere, apoi neindoit, ca in capitlul de factia trebue se o fac. Atât prin comuna, cât si afara de comuna apele statatôre, asia numitele belti nu sunt canalisate, regulate si conduse.

De aci nu e mirare, ca primavar'a si preste tot in timpul evaporarii apelor, graséza si astadi intr'un mod atât de teribil si infricosiat bólele contagióse (lipicióse) dintre cari amintesc cu deosebire lungórea (thyfus), scarlatin'a (difteria) si a uneori coler'a.

Cumca bólele aceste periculóse se latiesc tot mai tare din germenile lor tainuit, pre lângá seracie si fântanele cele rele cu apa de beut póta vina in parte si singur poporul, carele de si cu o stare mai bunisóra, in nesciinti'a sa, nu primesce nemijlocit consiliile medicilor si nu prea are incredere in ei.

Ce e drept in timpurile de mai nainte, poporul nostru nici nu a avut privilegiu de a-se impretini cu caus'a sanitaria; pentru-ca numai câte un biet de barbier sau cel mult vre un chirurg ratacit — si acela pe la domnia — er'a stápánul vietii si mortii. Astadi inse se gasesc numai aci in comun'a nóstra: un universe medicinae doctor; un medic veterinar; doi barbieri si 4 mósie calificate, ca tot atâtea organe sanitarie, si totusi nu alérge bueros dupa ajutorul lor in casuri de morhuri grave.

Ca pretotindenea astadi, asia si in comun'a nóstra mai mare este mortalitatea intre pruncii nevinovati. La anul 1871 dintre 193 de reposatii, 98 au fost sub 5 ani. La anul 1881 dintre 268 reposati — 180 au fost sub 5 ani. La anul 1891 dintre 206 reposati — 142 au fost sub 5 ani.*) Si asia preste tot se póte pune mortalitatea pruncilor la an de $\frac{2}{3}$. Dintre un'a mia de locuitori in timp normal la anul 1875 au reposat 50; la anul 1885 au reposat $68\frac{20}{30}$ adeca dupa un calcul mijlociu $40\frac{0}{10}$.

Despre incheierea casatoriilor am se spun un rezultat mai favoritor, in cât pe un'a mie de locuitori anualminte cad câte 13 casatorii. La anul 1874 au fost 51; la anul 1884 au fost 44; ér in anul curinte 1892 preste 42 casatorii incheiate. Nu mai putien favorítóre sunt si nascerile. La anul 1870 au cadiut pe un'a mia de locuitori 66 de nasceri; la anul 1880 $73\frac{2}{3}$ nasceri; ér la anul 1890 75 de nasceri; adeca dupa un calcul mijlociu anualminte 66 de nasceri.

Ireligiositatea de care stralucesce secolul de astadi si care a strabatut in lumea de acuma pretotindenea; precum si mod'a negenanta de-a finè la casa concubina a infectat mai reu de cât bólele contagióse (lipicióse) si pre poporul rural. In trecut erá poveste vre un cas de nasceri nelegiuita la tieran, si se condanná cu asprime si cu rusinare; astadi este la ordinea dilei, si s'au prefacut in us tiran. Chiar in comun'a nóstra dela un timp in

*) Fara espunerile celor'lalte confesiuni conlocuitoare.

cóce, avem anualminte câte 4—5 casuri nefericite la suta.

Dara pre langa tóte, ca constelatiunile climatice, atât in trecut, cât si astadi au fost si sunt ne favorítóre: totusi dupa datele ce le avem la mana si le espuseram in câtva, vedem in poporatiunea de aici un creciment destul de considerabil, si cumca firul vietii locuitorilor de aici s'au estins si se estinde si in acésta regiune neptunica destul de bini-sior, pana chiar la 70, 80, 90 si 100 de ani.

(Va urmá.)

Protocolul

conferintiei I-a din a. c. a „Reuniunei cercuale a invetiatorilor români gr. or. dela scólele confesionale din protopresbiteratul Aradului,” tiente la 13/25. Octomvre 1892, in comun'a Cenadul-Unguresc.

Siedinti'a I.

Tienuta diminéti'a la órele 9—12.

Presenti: Presiedinte: Ioan Efticiu. Notariu: Iosif Moldovanu. Membri: Nicolau Stefu, Mihaiu Olteanu, Emili'a Ciorogariu, Mihaiu Chicinu, Romul Teuceanu, Ioan Caracionu, Georgiu Romanu, Melentiu Boto, Georg. Rosiu, Terentiu Lutiai, Ambrosiu Costea, Georgiu Murariu, Ioan Bosganu, Aurel Draganu, Muciu Popescu si

Onoratorii: Ierosim Lutiai si Dionisiu Lutiai parochi in locu; Georgiu Telescu parochu in Cenadul serbesc; Bozianu si Totia, invetiatori in Cenadulu-sérbescu; membrii Comitetului parochial in frunte cu presiedintele Nicolau Jjurjutiu; antistia comunala si alti poporeni din loc.

La órele 9 a. m. s'au intrunit invetiatorii cercului in sfânt'a biserica gr. or. rom. din loc — carea erá indesata de poporeni, — spre a asistá la chemarea Duhului Sfânt, — oficiata de parintele Georgiu Telescu parochul Cenadului-serbesc.

I.

Dupa terminarea servitiului Divin, presiedintele reuniunei cercuale Ioan Efticiu, bineventând pre invetiatorii adunati; — saluta pre onoratii Domni locali, saluta pre locuitorii acestei comune, adunati in numer atât de frumos in acest sfânt locasiu, ca inea in nici o comuna la asemenea ocazioni — atribuind interesul aretat facia de intrunirea nóstra, inteligintiei loc; si in fine, descriend scopul maretii pentru care a alergat invetiatorii din tóte par'ile protopopiatului:

Dechiara siedinti'a prima a conferintiei de adi de deschisa.

II.

Notariul Iosif Moldovanu aduce la eunoscinti'a onoratei conferintie, ca protocolul conferintiei premerse tiente la 6/18 Faur a. c. in Arad, s'au autenticat prin co-

misiunea esmisa sub punctul XXII. din protocolul acelei sedinte, propune deci, ér conferinti'a decidé :

A trece preste punctul 3 din programa si a merge in corpore la scóla spre a asculta prepunerile invetiatorilor Terentiu Lutiaí si Ambrosiu Costea.

III.

Conform decisului premers, invetiatorii in frunte cu presedintele si acompaniati de multi poporeni se presentara in scóla invetiatorului Terentiu Lutiaí, carele numai decât — conform ordului de óre — a si inceput prelegerea din exercitiile intuitive cu elevii scólei sale ce a-partien claselor I-a si a II-a.

Dupa un restimp de $\frac{1}{2}$ óra, incheiendu-si dlu invetiatoriu prelegerea, la propunerea presedintelui se decide :

A trece in corpore la scóla invetiatorului Ambrosiu Costea spre a asculta prelegerea din gramatica la clasele III, IV, V si VI.

IV.

Presentii trecând in corpore la scóla invetiatorului Ambrosiu Costea ; dupa ce presedintele descrie acestor scolari mai marisiori scopul venirei nóstre : Dl invetiatoriu prelese despre „desvoltarea dicerilor.“

Prelegerea fú ascultata cu placere.

V. CU Cluj / Central

Dupa dimiterea scolarilor si a publicului, presedintele punend prelegerile ascultate la desbatere, provóca pre Domnii invetiatori a-si face observarile.

Dupa mai multe observari confidentiali pro si contra :

Prelegerile din ambele scóle se dechiara de bune si conformate planului de invetiament. Ér cu privire la metod, fiind acelasi cu metodele observate si in celelalte scóle din tract cercetate de conferinti'a se constata ca conferintiele invetiatoresci contribuesc fórté mult la uniformitatea invetiamentului elementar.

Fiind timpul inaintat, si program'a diminétii esauriata presedintele anuciand inceperea sedintei a II-a pe 3 óre p. m. inchide sedinti'a.

Dat ca mai sus.

Ioan Efticiu, m. p.
presedinte.

Iosif Moldovanu, m. p.
notariu.

Siedinti'a II.

Tienuta dupa amédi la órele 3—7.

Presenti: Presedinte: Ioan Efticiu. Notariu: Iosif Moldovanu. Membrii: Nicolau Stefu, Mihaiu Olteanu, Emili'a Ciorogariu, Ambrosiu Costea, Terentiu Lutiaí, Georgiu Murariu, Ioan Bosgan, Aureliu Draganu, Muciu Popescu si Gligoriu Rosiu.

Onoratorii: Dionisiu Lutiaí paroch in loc, Nicolau Jurjutiú. Traian Marianutiú, Steia Lutiaí, Lazar Ungureanu, Iosif Lutiaí, etc.

VI.

La ordinea dilei, conform pregramei, e raportul presidiului, care prin notariul Iosif Moldovanu arata : ca conclusele conferintiei trecute — din partea presidiului — tóte s'au esecutat, dar unii membrii nici pana adi acelora n'au satisfacut.

Referitoru la rezultatele ajunse in general — prin activitatea acestei reuniuni, presidiul afla de bine, a atrage atentiunea onoratei conferintie, si a singuraticilor membrii, asupra punctului XVIII. din raportul general al biroului reuniunei districtuale (aflatoriu in protocolul adunarei generale la pagin'a 24 punct. 1.) conform caruia dintre tóte reuniunile cercuale — in anul trecut — reuniunea nóstra a fost cea dintaiu intru implinirea agendelor.

Pe bas'a acestor presidiul róga conferinti'a in general ér pre singuraticii functionari si membrii in special, a-si da tot sucursul pentru ajungerea scopului, pentru-ca si in viitoriu se póta servi acésta reuniune cercuala de model celor alalte reuniuni sorori, cu atát mai vértos, caci reuniunea nóstra cercuala si dupa arondare foméza prim'a reuniune cercuala din acest district.

In sférsit presidiul, — pe bas'a esperientielor facute in conducere, pentru inaintarea afacerilor, in scopul de a regula cursul agendelor, si pentru acomodarea functionarilor si a singuraticilor membrii ; — afla de neincunjurata lipsa compunerea unui regulament intern, propune deci : esmiterea unei comisiuni pentru compunerea si presentarea unui proiect de regulament pe sedinti'a urmatóre :

Raportul presidiului conferinti'a — in general il la la la cunoscintia cu placere. Trecând la desbaterea lui speciala decide : Membrii cari nau satisfacut concluserilor si respective recercarilor presidiali se fie provocati din nou, — sub greumentul responderii a satisface acelor'a, a-deca a-si inainta operatele la presidiu in timpul cel mai scurt.

Referitoru la activitatea laudabila din anul trecut a acestei reuniuni, — conferinti'a primesce cu placere indemnul presidiului si va staruí si in viitoriu a servi de model celoralalte reuniuni cercuale.

In sfirsit, cu privire la regulamentul intern, autoriséza comisiunea esmisa inca in conferinti'a de dtto 24 Oct. (5 Nov.) 1892. se-si continue lucrarea si se presente la coferinti'a viitóre un proiect de regulament intern.

VII.

Presidiul presenta din parten biroului reuniunei districtuale cu Nrii 140, 141 si 142 conform careia : 1. Se cere raport despre rezultatele obtienute in decursul acestui an. 2. Se cere inaintarea a-lor 3—4 din cele mai bune operate prelucrate din materialul impartit de adunarea generala, cu scopul ca comitetul se aléga din aceea unul pentru adunarea generala procsima. 3. Presenta un exemplar din opul Istori'a Pedagogiei de Dr. Petru Piposiu, cu recomandarea de a-l procura fiescecarele invetiatoriu directe dela autor cu pretiul de 2 fl. v. 4.

* *Fundatiune.* Cetim in „Telegraful Roman,” ea fericitul in Domnul **Lazar Baldi**, fost proprietar in Clusiu, si-a testat tóta averea sa pentru scopuri culturale romanesci, anume:

Casele cu gradina spatiósa, din Clusiu, le-a lasat fundatiunii pentru infiintierea scólei de fetitie române din Clusiu; valórea lor este 30,0000 fl.

Pentru fundatiunea „Lazar Baldiana” a lasat fl. 8800
 Biserici gr. cat. din Gilou . . . . . „ 3000
 Bisericii gr. cat. din Clusiu . . . . . „ 2000
 Scólei gr. cat. din Clusiu . . . . . „ 500
 Societatii sodalilor români din Clusiu . . . . . „ 200
 „Casinei române” din Clusiu . . . . . „ 200
 Societatii „România juna” din Vien’a . . . . . „ 1000
 „Asociatiunii transilvane” . . . . . „ 1000
 Fondului teatrului român . . . . . „ 1000
 Ecclesiei bisericeii din Gilou pentru

sporirea venitului preotiesc . . . . . „ 2100

Fapta marinimósa si nobila vorbesce de sine!

Fie-i odichn’a sufletului lina si memoria nesters intocmai precum nesiters si neperitor este binele, ce el l’a facut némului românesc!“

* „*Lectiuni din Gramatic’a limbii romane pentru scólele poporali*” de Ioan Ilic’a invetiatoriu“ este titlul unei cărti aparute in tipografi’a nóstra diecesana. Pretiul 25 cr. Asupra acestei cărti vom reveni in unul din numerii viitori.

Concurs.

Pentru deplinirea parochiei de clas’a III. din **T.-Hodosiu**, protopresbiteratul Belintiuului, prin acést’a se escrie concurs cu termin de alegere pe **6/18 Decembre a. c.**

Emolumintele sunt: 32 iugere pamânt, parte aratoriu, parte fênatie; dela 85 numere de case, stol’a usuata, si câte $\frac{2}{4}$ meti bucate, parte grâu, parte cucuruz, si locuintia libera cu 1 iuger gradina de legumi.

Recursele sè se trimita parintelui protopop tractual Georgiu Creciunescu in Belintiu per Kiszetó; éra recurrentii sè se prezenteze in vr’o Dumineca ori serbatóre in biserica locala, spre a-si aretá desteritatea in cantare si tipic.

T.-Hodosiu, in 25 Octobre 1892.

Comitetul parochial.

In contielegere cu mine: **G. CRECIUNESCU**, m. p. protopresbiter.

In nex cu Inaltul decis consistorial dtto 19/31 Octomvrie 1892. Nr. 4447; pentau deplinirea capelaniei temporale pe lángha actualul preot Dimitrie Mihutiu din **Fibisiu** se escrie concurs cu terminul de **30 de zile dela prima publicare.**

Emolumintele anuali impreunate cu parochi’a din Fibisiu sunt: 1) Un’a sesiune parochiala cu un venit aproximativ de 300 fl. 2) Birul in natura si stol’a usuata computeate in calcul de mijloc cu un venit anual de 360 fl. 3) Un platiu parochial cu un venit anual de 10 fl. La olalta un venitu anual de 670 fl.

Capelanul alegënd, conform decisului consistorial mai sus numit va avea totdeun’a jumatare din tóte venitele parochiali aici insirate, pre cât timp va fi in viatia parochul Dimitrie Mihutiu.

Recurentii pentru acést’a capelania sunt avisati, recursele lor, instruite cu documentele legali de calificatiune pentru parochii de Cl. II-a si adresate comitetului parochial din Fibisiu a-le subscrerne subscribului protopresbiter in B.-Lippa pana la terminul susindicat, precum si se se presinte in vre-o Dumineca séu serbatóre in sant’a biserica din Fibisiu spre a-si aretá desteritatea in cant si tipic si respective in oratoria.

Fibisiu din siedinti’a comitetului parochial tienata la 28 Ociomvrie st. v. 1892.

Comitetul parochial.

In contielegere cu mine: **VOICU HAMSEA**, m. p. protop.

In urmarea ordinatiunei Ven. Consistoriu eparch. din Arad, dato 10 Faur 1892. Nr. 432. pentru indeplinirea definitiva a posturilor de invetiatoriu si invetiatóre dela scólele de fete gr. or. rom. din comun’a **Toraculu-mare** (comitatul Torontál, inspectoratul Banat-Comlosiu) prin acést’a se escrie concursu cu terminu de alegere de **30 de zile dela prima publicare.**

Emolumintele pentru fiecare clasa sunt: a) Salariu anualu 300 fl. v. a. b) Pentru conferintia 15 fl. v. a. c) Pentru scripturistica 5 fl. v. a. si d) Cortelu liberu.

Doritorii si doritórele de a ocupá acestea posturi pre langa testimoniul de calificatiune si a examenului din limba magiara se mai produca si atestate de conduit’a de pana aci.

Recursele astfelu instruite si adresate com. parochial sunt a-se trimite P. O. Domnu Paul Miulescu protopresb. si inspector cercual de scóle in Nagy-Komlós, avënd recurrentii a-se presentá in S-t’a Biserica in vr’o Dumineca séu serbatóre, spre a-se aratá poporului.

In fine se obsérva, ca clas’a prima are a-se indeplini cu invetiatoriu, ér clas’a a dóua cu invetiatóre.

Toraculu-Mare la 14/26 Octomvrie a. c.

Comitetul parochial.

In contielegere cu mine: **PAUL MIULESCU**, m. p. protopresbiter si inspector scolar.

Pentru vacant’a parochia de clas’a III din **Hodisiu** in protopresbiteratul Butenilor, prin acést’a se escrie concurs pana la **30 zile dela antáia publicare**, pana când recurrentii vor a-se presentá vre-odata in biseric’a din loc spre a-si face cunoscentia cu poporul alegetoriu.

Venitele impreunate cu acést’a parochia sunt: 1) una sesiune pamentu aratoriu si fênatiu 230 fl, 2) dela 130 case câte o mesura cucuruz ca biru 130 fl, 3) stolele indatinat 60 fl. Suma 420 fl, afara de acestea cuar-tir liber cu gradina.

Recursele sunt a-se substerne pe calea P. On. Oficiu protopresbiteral din Buteni (Butyin).

Hodisiu, la 18 Octobre 1892.

Comitetul parochial.

In contielegere cu: **CONSTANTINU GURBANU**, m. p. protopresbiter.